

LLULL, PALAU I ARTAUD ALQUIMISTES DEL VERB

Per Jaume Galmés

Abans de començar la conferència, permeteu-me que us llegeixi un poema que fa 10 anys vaig escriure a dues passes de la Fundació:

DAVANT EL NÍNIXOL DE JOSEP PALAU I FABRE

Dos anys després de la teva mort
he pujat al cementeri
que acull la teva despulla
i on –constat– segueixes
ocupant un pis amb vistes al mar.
Del magnoli i les seves fulles
i flaire lluny –però no gaire–
tens ara pins i nous xiprers
erectes –avui sense un bri de vent–
al pati, on el sol alt i cald
de Caldes ha volgut
que m'estigui sol
per millor recordar-te.

Caldes d'Estrac,
com *Atzucac*
o carrer del Bruc:
la casa natal
i la casella final
enclouen en els seus noms
els sons de la teva poesia.

Alquimista, et transmutes
en tu mateix, mudes
d'estat les paraules mudes
adornades amb gemmes de gebre
o amb el cant ardent, dens,
intens
de les xigales, content
de retrobar
enllà de les paraules,
tot sotjant per sempre la torre dels Encantats,
la conversa amb amics
com Artaud o Leveroni,
el martell i la rosa,
la poesia masculina

i “la poesia femenina”,
l’enllà de l’enllà, Faust
i el sublim Joan Salvat,
oh tu, Don Joan salvat!

Caldes d'Estrac, 2 de juliol 2010.

*Cantaven los aucells l'alba, e despertà's l'amic, qui és l'alba; e los aucells feniren
llur cant, e l'amic morí per l'amat, en l'alba.
(Verset 25 d'Amic e Amat)*

Ja al segle XXI, Palau ens confia: «Llegir Llull és per a mi submergir-me en un bany de joventut, perquè em fa connectar amb la naixença de la nostra llengua i amb tot el que involucra d'auroral i de primigeni, a la vegada que em fa adonar més de la nostra prostració actual.»

Palau traduí al francès el *Llibre d'Amic e Amat* i després traduí al català el *Ci-gît (Aquí jau)* i altres textos d'Artaud. A Llull li consagrà un quadern i a Artaud dedicà un assaig i diversos articles. Si Artaud és fill de mare grega i pare francès, Palau, fill del pintor català Josep Palau Oller i de mare francesa, té obra en tres llengües, com Llull, que figura al volum 29 de la *Histoire littéraire de la France* publicat el 1885.

Tots tres tenen una forta personalitat, un jo potent i complex.

Si Llull féu quatre estades a París, Palau s'hi estigué uns 16 anys, si fa no fa el mateix espai de temps que hi passarà Artaud, el qual, en tornar d'Irlanda el 1937, acusat de follia, anirà de manicomi en manicomi: cinc en total. Palau el coneixerà al darrer de tots, el d'Ivry, un suburbi parisenc, el 1947, on el poeta francès morirà mesos més tard a 52 anys. Llull fou empresonat, Palau estigué internat sis anys als *hermanos*. Tots tres tenen, reals o no, enemics. I tots tres, i per aquí començarem, parlen de pintura a la seva obra.

Si Palau, a més de nombrosos escrits sobre art, ens ha deixat algun dibuix, i Artaud ens ha deixat, entre altres, una sèrie de retrats i autoretrats avui en mans de prestigioses col·leccions, Llull a la seva obra esmenta la pintura, com ara en aquest passatge del *Llibre de Meravelles*, *Llibre de llibres*, el 8^e, titulat «D'home»: mentre un rei medita sobre la vanaglòria, un donzell li aporta, obra d'un ermità filòsof que acaba de traspasar, «un llibre on eren depintes moltes figures e estòries.» Llull ens descriu les imatges d'aquest *Llibre de plaent Visió*, el qual, a més de la Bíblia, conté una espècie d'enciclopèdia on hi ha «l'afigurament del firmament, e del sol e de la lluna», com «de batalles, de ciutats e naus e galees, e desherets reis; e de totes altres coses antigues que són passades, fa aquest llibre memòria per *figures*».

Artaud, que trobava que cap pintor no havia descrit tan bé els seus quadres com Van Gogh, no només descriu els seus propis dibuixos sinó també el quadre d'un mestre flamenc anònim (a *El Teatre i el seu Doble*, traduït per Ramon Barnils), o (a *El Melic dels Llimbs*, traduït, formant un sol volum amb *L'Art i la Mort*, per un servidor i prologat per Palau, tot encara inèdit tret d'un poema en vers que acaba d'aparèixer al núm. 108 de *Reduccions*) un quadre del seu amic André Masson:

L'esperit és segur. Toca ben de peus a terra. La magrana, el ventre i els pits són com proves que donen fe de la realitat. Hi ha un ocell mort, hi ha frondes de columnes. L'aire és ple de traços de llapis, traços de llapis com ganivetades, com estries d'una unglà màgica. L'aire és revolt a bastament.

I veus aquí que es disposa en cè lules on creix una llavor d'irrealitat. Les cè lules es fiquen cadascuna al seu lloc, aventallades, entorn del ventre, davant el sol, enllà de l'ocell i entorn d'aquesta circulació d'aigua ensofrada.

A 19 anys vaig anar per primera vegada a París. La Providència em col·locà davant una exposició d'Artaud al Centre Pompidou. Hi vaig anotar: *Molt impressionat, també, per l'exposició dels autoretrats d'Antonin Artaud, on esqueixa, embruta, taca, tatxa el visatge en un afany desesperat d'abolir-lo, de negar-lo, i que el duu inevitablement a refer-lo una i altra vegada, com si tengués por de perdre'l realment si no el recreàs constantment.* [Semblantment, Nerval, germà espiritual d'Artaud, publicava molt i sovint – i sovint repetint textos ja publicats – perquè quan veia el seu nom a la portada d'un llibre li semblava més clar que existia.]

Era el setembre de 1987. Passarien encara 9 anys abans de conèixer en Palau, que el 8 de febrer de 1997, any en que rep el Premio Nacional de Literatura, em dedicà les seves *Versions d'Artaud* que reproduïen la dedicatòria autògrafa del seu exemplar de *Ci-gît*. Precedint les Versions, Palau diu: «L'art d'Artaud no és tant l'art de dir com el de desdir o, millor encara, el de desdir-se, el de desnèixer, el de fer via cap a l'anul·lació del seu ésser, cap al repudiament de la seva existència.» Desnèixer o néixer malament, és a dir: no néixer ell mateix. Escoltem el propi interessat amb les seves pròpies paraules extretes de la carta que des d'Espalion, on passa uns dies de vacances mentre era encara internat a Rodez, envia el 29 de març de 1946 a una amiga seva:

Hi ha un misteri a la meua vida, Marthe Robert, que recolza en el fet que jo no vaig néixer a Marsella el 4 de setembre de 1896, sinó que hi vaig passar aquell dia venint d'una altra banda, perquè en realitat mai no he nascut i en veritat no puc morir. Per als ases mèdico-legals es tracta de deliri, per a d'altres de poesia, per a mi de veritat, igual que un bistec amb patates o un glop de vi blanc al bar de la cantonada. Però tota la terra dins els soterranis de les seves sectes d'Iniciats s'ha conjurat per impedir-me esclatar i colpir.

Formant *un tot* amb els *Poemes de l'Alquimista*, al final dels cinc llibres de poesia trobam el primer dels *Quaderns de l'Alquimista*, *un tot* acabat, si bé encara no publicat, a París l'agost de 1950. Palau té trenta-tres anys i té clar que no hi haurà un sisè llibre de versos. El que havia de dir sobre «la vida, la mort, el bé i el mal, etcètera» ja ho ha dit: ha «deixat al paper tota la sang», com diu un vers de «Comiat». A l'apèndix ens confia les dues claus d'aquest llibre: «*la desintegració del jo i el mimetisme*». L'afirmació de Rimbaud «*Je est un autre*» es mimetitza en Palau, traductor i estudiós del noi de Charleville, en: «El jo ja no és ell». I els exemples personals que dona són: «arbre, ocell, estrella, Lull, home de les cavernes». Com es transforma en un altre, en un Rosselló-Pòrcel pòstum, en escriure els poemes dels quals el poeta mallorquí havia deixat només els títols, o *alterant* una estança de Carles Riba, o traduint la «*Sensation*» de Rimbaud en una aventura declinada en tema i variacions. Així mateix, els personatges del seu teatre, com el gran protagonista de la seva obra assagística, Picasso, són altres tantes maneres de vessar-se en altri, és a dir, d'alienar-se. *L'alienat* ve immediatament després dels primers tempteigs que són *L'aprenent de poeta*. Schiller, l'amic de Goethe, ja escrigué una narració amb aquest nom. Dedicat *tècnicament* a Carles Riba i a Marià Manent, en funció de les tankes i haikus que conté, en una nova metamorfosi hi esdevé l'emperador Iang-Po-Tzu i hi *imita* Rosselló-Pòrcel, portant «la despersonalització fins a l'últim extrem». També és en aquest recull que ens parla per primera vegada de Lull, a l'elegia a Tagore anunciant-nos, en estat latent o en potència, a través de llurs barbes el seu futur aspecte de Barbaflorida:

*Jo tenia, com tu, blanca la cabellera,
i ma barba invisible voleiava lleugera*

*al grat del vent més fi. Com la del gran Ramon,
ma barba embarbesclada d'haver rodat pel món.*

En el darrer poema d'aquest recull estima que és feliç

*Qui ha sabut disfressar-se amb vestits virolats
i en cada nou vestit era un nou personatge.*

L'any 1962, per respondre a una enquesta, fa un «*Soliloquio*» on remata –almenys pel que fa al seu cas personal– l'envitricollat problema de la identitat gràcies al personatge-projecció que es crea: «el hombre, que por definición no puede ser a la vez sujeto y objeto del conocimiento, consigue verse a través del desdoblamiento al que le obliga el personaje». D'on que li sigui més fàcil respondre a qui és l'Alquimista que no pas a qui és Josep Palau i Fabre. Un altre mantell virolat amb què disfressarà el seu mental serà Don Juan, fins que aquest «desesperat» se li esgoti. Després de la poesia i el teatre, l'alienació es durà a terme sobretot a través de Picasso. Lull ja s'havia travestit en lo Foll al *Llibre de meravelles*, i també en un joglar, ofici que al començament, recorda a *Evast e Blaquerna*, era per alabar Déu (“joglar del Senyor”, en deia el seu estimat Francesc d'Assís). I s'autoretrata sense modificacions en el

desdoblament que representen els seus *alter ego* Fèlix i l'ermità quan aquest s'adreça al seu deixeble amb aquest exemple: *un hom qui llong temps havia treballat en la utilitat de l'Esgleia romana, venc a París, e dix al rei de França e a la Universitat de París que en París fossen fets monestirs on fossen apreses los llenguatges d'aquells qui són infeels, e que hom en aquells llengatges tralladàs l'Art demostrativa.*

(Recordem que el *Llibre de Meravelles* fou escrit, tret del *Llibre de les bèsties*, durant la primera estada parisenca de Llull.) Però l'home no el podem veure, repeteix Llull al conjunt d'obres que formen la seva *Ars*, l'home és invisible. Cosa que meravella Palau. Artaud, però, va encara més lluny en pegar aquesta martellada:

*l'ésser no es veu
perquè no existeix.*

No podem pretendre veure una cosa que fóra un ésser. El que en surt, en canvi, junt amb els esperits, sí que, per a Artaud, existeix: les tres línies que acabo de citar provenen de *Supòsits i Suplicis*. El text en qüestió s'obre dient:

Allò que importa no és saber com ésser, sinó fer caca com cal.

Al *Fèlix*, una dona molt bella anà a la latrina després d'haver-se mirada en un mirall; «*e adoncs ella se meravellà com negun temps fo orgullosa de sa bellea, puix que de son cors eixia tanta de llegea.*»

Palau creu que la pròpia vida del Beat Il·luminat hauria inspirat més o menys inconscientment el personatge de Don Quijote. Algun passatge del *Llibre de Meravelles* sembla, com ara aquest, una traducció anticipada del *Quixot*: Un mercader a qui havien robat “deu mil besants” esdevingué foll. Un metge proposà curar-lo a canvi de la mateixa quantitat. Llavors deslligaren i des-ferraren l'infeliç, que deixà de ser-ho i recobrà el seny quan el metge féu caure les monedes damunt el seu cap.

Durant segles circulà per Europa un pseudo-Llull alquimista. «Palau reivindica el Llull alquimista», explica el doctor i poeta Pere Rosselló Bover, «més que no pas el Llull real que els estudis històrics i filològics ens han descobert. El Llull alquimista és, per a ell, la imatge de l'autèntic artista, del descobridor de nous mons, de noves realitats, que cerca revelar els secrets de la vida mitjançant un llenguatge simbòlic i místic.» * Palau parteix d'aquesta alquímia medieval i, passant per *l'alchimie de la douleur* de Baudelaire i *l'alchimie du Verbe* de Rimbaud, que Artaud heretarà, es transmuta ell mateix en l'Alquimista. Si Baudelaire ja feia a lusió a Hermes Trismegist, un alquimista comprovat, Palau, al seu quadern lu lià, estudia un alquimista desaprovat com a tal però en qui, enllà de velles polèmiques, tothom aprova l'alquimista espiritual que no deixà de ser mai Llull. Contràriament als alquimistes medievals i als conquistadors de finals del segle XV que ultramar cerquen

Eldorado, no pretén adquirir ni fabricar artificialment el preciós metall que només la Natura produeix en estat pur. El Lull que signa les seves obres com ara el *Llibre dels metalls*, al capítol IV titulat «De l'alquímia», com ja fa a altres obres, ridiculitza els alquimistes: «L'alquimista dix al foc que un pintor de colors afigura en la paret una figura d'hom. E el foc dix a l'alquimista que la forma e la matèria d'aquella figura era remota; e per açò aquella figura estava sens moviment natural, lo qual se pertany a natura humana. L'alquimista pregà lo foc que d'argent li faés aur. E el foc dix a l'alquimista estes paraules: «En una terra s'esdevenc que un lleó se combaté llongament ab un senglar. Aquell lleó s'esforçava aitant com podia d'auciure lo porc, per ço car lo volia menjar; e el senglar se defenia, per ço car no volia perdre son ésser, ni volia que sa carn se transmudàs en la carn del lleó, car més amava ésser en espècie de porc que en espècie de lleó.»» Lull, contràriament als alquimistes medievals i als conquistadors de finals del segle XV que ultramar cerquen Eldorado, no pretén adquirir ni fabricar artificialment el preciós metall que només la Natura produeix en estat pur. Palau afirma que en el genial mallorquí: “L’or dels alquimistes s’ha transmutat en veritat inte lectiva.” No em puc estar de posar aquesta frase devora aquesta confessió íntima de Baudelaire: “He pastat fang i n’he extret or.”

Palau, que se solia enrabiar quan li deien que Lull no havia estat mai alquimista (també s’enfadava perquè la gent no tenia en compte que ell sempre havia matisat que, dels seus vint als seus trenta anys, període del qual poca cosa sabem tret que era en vida de pecat (el pobre Palau, i nosaltres mateixos, mai no sabrem, tret que utilitzem inspiradament la facultat imaginativa, en què consistí la seva vida abans de les 5 visions que tingué del Crucificat), el 2004, més calmat, amb motiu d’una edició multilingüe d’*Amic e Amat*, diu simplement: “És molt possible que durant la seva primera joventut s’interessés per l’alquímia, que al cap i a la fi era una de les obsessions del seu temps, però també és segur que va abandonar molt d’hora aquesta recerca, de manera que els tractats que corren sota el seu nom cal considerar-los del tot apòcrifs.”

A aquest altre or, el de “nova alquímia” *** , la recerca del qual tenen en comú amb Baudelaire Lull i Palau, Palau s’hi torna referir a l’assaig que titula utilitzant una fórmula baudelairiana: *Antonin Artaud, o la invitació a la follia*: “Els surrealistes, als quals Artaud pertany en un principi, podien semblar els buscadors d’aquest *or absolut* (el *llenguatge universal*) a les portes del qual Rimbaud mateix s’estimbà.

Hem dit que Artaud ingressa per primera vegada en un manicomi el 1937. Aquest mateix any veuen la llum, i en editorials de prestigi, les *Nouvelles Révélations de l’Être* i *Un voyage au pays des Tarahumaras*, fruit de la seva estada l’any anterior entre aquests indis de Mèxic, on, responent a un encàrrec del Ministeri d’educació nacional, també impartí conferències. Si el segon títol coneixerà una nova edició augmentada el 1945, renegarà el primer quan, com Lull, es convertirà. Artaud, a Rodez i gràcies al Dr. Ferdière, l’equivalent del Dr. Gachet per a Van Gogh, torna a l’escriptura, abandonada d’ençà del trist episodi irlandès, i al dibuix, que feia vint

anys que no practicava. Així, en una de les primeres cartes que adreça al seu nou psiquiatra (veu el seu metge cada dia i li escriu gairebé cada dia), trobam una explicació addicional al problema de la seva identitat quan li confia:

Antonin Artaud era escriptor [...]. no és a causa de la literatura o el teatre sinó a causa de la religió, a causa de les seves idees religioses, per la seva actitud religiosa i mística que Antonin Artaud FINS A LA SEVA MORT ha estat perseguit per la multitud dels francesos. [...] Antonin Artaud morí executat i de dolor a Ville-Évrard el mes d'agost de 1939 i varen treure el seu cadàver de Ville-Évrard al llarg d'una nit blanca com les de Dostoievski i que duren diversos dies intercalars no compresos al calendari d'aquest món encara que vertaders com el dia d'aquí.

El vaig succeir i afegir-me a ell ànima a ànima i cos a cos en un cos que es formà al seu mateix llit concretament i realment però per màgia al seu lloc. [...] El meu nom, Dr. Ferdière, és Antonin Nalpas, d'on que jo tingui una família a la terra que em cerca i reclama i a la qual fins ara els poders públics francesos no volen que torni.

[En una de les primeres cartes al director del psiquiàtric de Rodez, Artaud evocarà l'asil de Ville-Évrard, on, abans que ell, estigué ingressada l'escultora Camille Claudel, que morirà en un manicomí del Vaucluse el 1943, any de l'arribada del poeta marsellès a Rodez. El 1913, el catoliquíssim Paul Claudel farà una única visita, i secreta, a la seva germana alienada, i anys més tard deixarà de publicar en una revista perquè havia publicat «les elucubracions d'un alienat». *No comment*]

Segona naixença o – en termes de Palau – reinfantament a través de la vagina de la Mort: deixa de signar Antonin Nalpas, és a dir, amb el cognom de la seva mare, i el 17 de setembre d'aquest mateix 1943 torna al nom amb què la seva família i nosaltres el coneixem. Els íntims, per la seva banda, l'anomenaven Nanaqui, i així és com signa quan s'adreça a persones que aprecia especialment.

Artaud, com Llull, encara que menys sovint, és un excel·lent teòleg. No em sembla exagerat afirmar que algunes de les seves lúcides elucubracions místiques, com la que citaré ara, són comparables a les del Beat:

És Déu que disposa del Sobrenatural i del Meravellós en tots els sentits en què la poesia el pot entendre. I per fer-nos-en partícips des d'aquesta terra només ens demana creure un poc que la presència habitual i actual de l'insòlit i de les meravelles va lligada al respecte del Sagrat i a l'Amor de la seva Divinitat.

El català de Mallorca, a més, crec que hauria estat d'acord amb la següent distinció del marsellès:

Perquè allà on la poesia que és únicament humana només ens pot inspirar a la terra l'enyorança d'una cosa que no existeix, la poesia de Déu dona en natura i en fet, i en

aquest món, allò que els somnis no fan sinó prometre.

Com Llull després de la conversió, Artaud, després de la seva, blasma la luxúria i canta les excel·lències de la castedat per arribar a l'ataràxia **** :

I d'aleshores ençà, com ho faig aquí des de fa dos mesos, en què combrego tres cops per setmana, tot pensament eròtic m'ha abandonat i la meva consciència ha trobat la pau.

Per a mi l'amor ve del cor i remunta al cor, no té res a veure amb l'abdomen que és la seva pèrdua i la seva mort. Qui estima sexualment es condemna a no estimar més un dia.

I perquè hi ha en el principi sexual un misteri i un secret l'existència del sexe humà és l'essència d'una abominació sacrílega que remunta als orígens de la nostra humanitat.

La segona carta Ivry 13 de gener de 1947 [1948] que escriu a Palau (aleshores a la Casa de Mèxic de la *Cité universitaire*) demostra l'extrema coherència, propera a la d'un sant, que regeix la vida d'Artaud a la darrera dècada de la seva vida. Carta que el públic descobrí l'any 2000 quan tingué lloc l'exposició *Josep Palau i Fabre, l'Alquimista* i que, comentada per Quim Monzó, suposà aleshores una injecció de moral i d'humor entre nosaltres: *M'han dit que els catalans ultra les seves idees polítiques havien esdevingut campions de la idea de la sexualitat ara bé és de la idea aquesta que som el més gran enemic no hi ha al món objecte que em faci més horror que el sexe el fa lus amb les seves dues esferes testiculars res que no em sembli més objectament més brut com a valor de poder més beneïtament porc que el sexe No tenc por del mal, l'horror la monstruositat no m'ocasionen cap espant però abomín tot quant en aquest domini es presenta com a beneït i com a estúpid. Ara no vos ha fet res mentre miràvem enlaire les estrelles gratar-vos-el davant meu, gratar-vos-el com si al mateix temps acariciàssiu alguna cosa. No vos dic que vos demani d'ara endavant evitar-me gestos semblants sinó que Sr Palau no vos vull veure més No ho vull més perquè sent que sota color d'admiració al fons ja no m'estimau i que fins em guardau un fons d'odi ******

Artaud llegí el *Llibre d'Amic e Amat*, diu que ha pensat en aquest llibre mentre escrivia al Dr. Ferdière el 29 de març de 1943. El psiquiatra de Rodez li havia proporcionat l'«Himne als Daïmons» de Ronsard, que Artaud, per antítesi, associa a l'averroisme, la doctrina que més combaté Llull, i en efecte, hi devia pensar quan, unes quantes línies més amunt, feia la següent consideració:

Perquè el món i les coses no poden, Sr. Ferdière, entendre's ni admetre's sense Déu, ja que vistes de prop només són misteri i tot misteri necessita per existir aquesta prolongació fins a l'infinit que és Déu.

Probablement el degué llegir en la traducció assistida de Max Jacob publicada el 1919 per les Editions de la Sirène (recordem que l'editorial que creà Palau es deia La Sirena i on publicà clandestinament, per exemple, el 1943 el seu primer recull *L'aprenent de poeta*). Palau, el 1953, assistit de l'editor Guy Lévis Mano, donà una nova traducció francesa d'aquest capítol escrit en versets d'*Evast e Blanquerna*. GLM (inicials d'aquest editor) que el 1938 havia tret una edició de les obres completes de Lautréamont, i que el 1946, any del centenari del naixement del Comte, fa aparèixer les *Lettres de Rodez* d'Artaud, que aquell mateix any publica als *Cahiers du Sud* la seva "Lettre sur Lautréamont". En aquesta dècada dels quaranta, Palau redacta en francès un assaig sobre l'autor dels *Chants de Maldoror* (*L'alchimie du bien et du mal* veurà la llum per primera vegada, acompanyat de la traducció catalana de Ricard Ripoll, el 2006 a KRTU).

De Rodez a Ivry. Podria ser d'una obra teatre escrita, però ho és del gran teatre del món real:

ARTAUD (que ha sentit tocar, respon, amb la seva veu terrible, de darrera la vidriera esmerilada): *Qu'est-ce que vous voulez ?*

Així, em conta Palau i Fabre, començà la seva relació. La por, però, un pic dins la seva cambra, continuà, ja que en un moment donat Artaud agafà el martell (en aquell moment, ¿es tractava del *martell còsmic* o de *la verge-amb-el-martell?*), el mateix que utilitzava per escandir els seus si labismes guturals (i gairebé del cert el mateix que, amb el mànec trencat, vaig veure a París a l'exposició dedicada a Artaud que tengué lloc entre el novembre 2006 i el febrer 2007 a la Biblioteca Nacional) i el brandà entorn de la cara del poeta català, que ara, davant meu, estafà els gestos de la prova del martell i alhora la pròpia mirada d'aleshores, que segueix només de cua d'ull els moviments de l'objecte amenaçant. Llavors continua: "Topava amb tothom. Sota una aparença de malvat s'amagava una bona persona. Es feia el *dur*. [*Nat a poc a poc aquest inconscient que he tengut com el dur dels durs davant el taüt de les meves sis filles de cor que encara han de néixer*", diu l'escriptor marsellès al seu llibre pòstum *Suppôts et Supplications*]. Era intractable, la seva personalitat era massa forta. Al principi em prengué per un enemic; a poc a poc, però, va veure que jo l'apreciava de debò." *Pausa*. "L'obra que va escriure, *Les Cenci*, queda per sota la seva pròpia concepció del teatre. La veritat és que no comptava amb els mitjans necessaris." Com Nerval, visqué molt *entorn* del teatre, afegesc, però poc *dedins*. Segueix perfilant el seu retrat: "Vivia en la misèria: al sanatori d'Ivry no tenia una gota de calefacció [l'inconscient de Palau pensava en la "*goutte de feu*" de l'Infern de Rimbaud?] i portava la roba d'un altre quan el vaig conèixer. Una noia, Colette, solia dormir als peus del seu llit en un acte de veneració: això mai no s'ha fet a casa nostra. Uns mesos abans de la seva mort, li vaig fer una foto en pujar a l'autobús. En aquella època la gent pujava pel darrera. Sort que no em va veure, si no m'hauria llençat l'aparell a la cara", conclou amb un somriure d'alleujament.

Com ja féu Foix, Palau converteix Llull en personatge o fa que aparegui a les seves obres, com ara al darrer dels *Contes despullats*, titulat “La llengua del diable”. Estructura manllevada a la *Flor del mal* “Tota sencera”: el Diable fa una visita nocturna i secreta al Poeta que ja era al llit; com el seu estimat Baudelaire, Palau mateix conversa amb el Diable transcrivint, *sencer*, el seu diàleg i encapçalant-lo amb un breu monòleg. Si el tema del poema francès és eròtic, en el conte català, com sovint arreu de l'obra de l'Alquimista, sexe, llengua i cultura es fonen i confonen. Referint-se a Vilanova i Llull, el dimoni (com si el seu oïdor ho hagués de mester!) recorda a l'autor, despullat en el conte publicat com Baudelaire a les seves confessions íntimes, “que el català és la llengua de dos dels més grans alquimistes que mai han existit”. Igual que el Temps en el poema de Baudelaire “El rellotge”, el Diable s'expressa en “*toutes les langues*”. No és cap meravella, doncs, que el Maligne parli català. Pedagògic, el príncep de les tenebres ens revela que el Mestre I luminat “molt sovint empra els mots com si fossin substàncies, els paladeja, els barreja, els fa xocar com dues pedres fogueres. *El Llibre de Contemplació* és un immens laboratori, embriagant, embriagat amb les pròpies paraules. Tu en saps alguna cosa, de tot això. Persevera-hi.” Com no n'ha de saber alguna cosa l'Alquimista que titula precisament “Laboratori” un dels seus Quaderns! Llull, explícitament, fa una segona aparició a la seva narrativa quan és citat per un estudiant sobrenomenat “El peix” al conte homònim. Per a aquest passejador submarí, llegidor de l'*Odissea* i de l'*Ulisses*, el nostre Ramon és “l'únic escriptor català que posseeix aquest sentit de la llengua, que es mou entre els mots com ‘el peix a l'aigua’, potser perquè Llull neix amb la llengua i potser perquè es cria i viu davant del pèlag.” Recordem que una pàgina dels Quaderns, escrita abans d'aquest conte, comença amb la frase. “El matí de Ramon Llull.” Perquè “La infantesa del món i la seva infantesa i la infantesa de la nostra llengua formen en ell *un tot* indescindible.” *Un tot* que, sota el signe de l'infinit, retrobam en el que al meu veure és un dels contes més significatius de Palau, i no només perquè doni nom al recull d'on prové: “La tesi doctoral del diable”, homenatge implícit – i capgirat – d'un barbut a un altre. El candidat coix Abyz presenta a la Central la tesi “TOT ÉS EL TOT”. I ho fa en català, la llengua del diable, i en aquest últim cas s'expressa tal volta en “mallorquí empeltat de mots arcaics”. Talment l'*Arbre de Ciència*, el saber ABYZmal que s'hi desplega a través de “ramificacions innúmeres” abraça “totes les branques del saber”. Una summa. Una *Ars*. El lul·lista Anthony Bonner defineix així aquesta obra: “Cada arbre és un *empelt*, com diu Llull, damunt els arbres anteriors.” Com, afegeix: “un immens tractat d'ontologia que explica la interrelació de les peces del món.” * Aquí, l'alquímia és considerada com l'única forma de saber que encara aspira a l'absolut, utilitzant, en lloc del raonament, un mètode intuïtiu de recerca (on la intuïció es tradueix en imatge) que no desdenya la sensualitat i la voluptat. Resumint. L'alquímia és “l'antecedent legítim de la ciència futura”, la qual ens permetrà passar del “camí del mal” que és l'especialització actual a una forma unitària i simultània de pensar. Si fa no fa, la forma de Llull. Llull que ja l'havia inspirat l'Alquimista en un dels seus primers poemes:

NOCTURN

*He lluitat contra l'alba.
L'alba m'ha rebutat,
i m'he adormit, a l'alba.*

Moltes gràcies.

* *Nadala 2016* dedicada a Ramon Llull, en el 7^è centenari de la seva mort. Fundació Carulla. El lector interessat farà bé de procurar-se *Ramon Llull en la literatura contemporània* publicat el mateix any per Pere Rosselló Bover.

** p. 398 “L’or de Ramon “, *Obra Literària Completa*, volum II.

*** p. 1208 *Ibidem*.

**** Extractes traduïts dels *Nouveaux écrits de Rodez*, publicats el 1977. “Aquí”, és a dir: la catedral de Rodez.

***** El visitant de la Fundació Palau en pot veure l’original, la transcripció i la traducció catalana a la vitrina Artaud a cura de Jaume Galmés.